

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота

магістра
(освітній ступінь)

на тему **«Підготовка майбутніх учителів початкових класів
до інтерактивного навчання молодших школярів»**

Виконала: студентка II курсу групи ПО-2м(з)
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Шумаєва Галина Іванівна

Керівник: к.пед.н., доц. Молнар Т.І.

Рецензент: к.пед.н., доц. Кухта М.І.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ		
ВСТУП		5
Розділ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1.	Генезис і сутність інтерактивного навчання як особливої моделі педагогічної взаємодії	10
1.2.	Інтерактивне навчання як педагогічна технологія	21
1.3.	Вимоги до вчителя у процесі інтерактивного навчання молодших школярів	32
Розділ 2.	ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ	42
2.1.	Критерії, показники та рівні готовності майбутніх педагогів до застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи	42
2.2.	Педагогічні умови підготовки студентів до інтерактивного навчання молодших школярів	50
2.3.	Зміст і аналіз результатів експериментального дослідження	61
ВИСНОВКИ		72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		76
ДОДАТКИ		82

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах перетворень в соціальній та економічній сферах суспільного життя пріоритетними напрямками є модернізація системи вищої освіти України, її демократизація та гуманізація. Глобалізаційні процеси зумовлюють потребу в удосконаленні професійної підготовки фахівців, здатних компетентно виконувати педагогічну діяльність, що ґрунтується на засадах міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Методологічною основою цього процесу є Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти, Державна програма «Вчитель», Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту».

З метою реалізації провідних напрямів розбудови національної системи освіти, досягнення мобільності професійно-педагогічної підготовки вчителів поряд із розробкою нової філософії освіти ведуться пошуки варіативних систем і моделей, інноваційних технологій і методик професійної підготовки педагогічних кадрів сучасної генерації на рівні освітніх стандартів і здобутків цивілізації.

Зростання вимог до професійної підготовки вчителя вимагає якісно нових теоретичних і методичних підходів до підготовки студентської молоді, які дозволять їй, навчаючись у закладах вищої освіти, не тільки опанувати основи наук і професійні вміння та навички, а й нові педагогічні досягнення, інноваційні технології. Успішне оволодіння інноваційними педагогічними технологіями допоможе випускникам ЗВО органічно включитися в педагогічну роботу і розпочати практичне застосування наукових знань у процесі самостійної професійної діяльності.

Останніми роками арсенал педагогічних технологій збагатився ще однією – інтерактивною, яка відповідає потребам сучасної освітньої ситуації у пошуку та запровадженні нових форм навчальної взаємодії між учасниками педагогічного процесу. Зберігаючи кінцеву мету і основний зміст освітнього процесу, ця технологія засновується на взаєморозумінні та співпраці не лише

вчителя з учнями, а й учнів між собою. Тому, окрім навчальних цілей, у процесі подібної взаємодії учні усвідомлюють цінність інших людей, їх думок та інтересів, у них формується потреба в спілкуванні, емпатія, що характерно для найкращих моделей суб'єкт-суб'єктного і особистісно орієнтованого навчання.

Останнім часом зростає зацікавленість науковців та вчителів-практиків до сутнісної характеристики інтерактивних технологій та їх використання у практиці навчання. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що інтерактивні технології розглядаються в контексті особистісно орієнтованих технологій. Їх ознаки можна знайти в технології кооперованого навчання, діалогічного навчання, ігрових технологіях, технології організації групової навчальної діяльності тощо.

Проблема застосування інтерактивних технологій у процесі навчання була в центрі уваги О. Єльнікова, Г. Коберник, О. Комар, Т. Кравченко, М. Крайня, В. Мельник, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та інших, які обґрунтовують доцільність застосування інтерактиву для посилення ефективності освітнього процесу.

Теоретичні аспекти, пов'язані з визначенням сутності інтерактивних методів, їх класифікації, визначенням найбільш поширених і придатних їх видів для розв'язання навчальних завдань набули висвітлення в працях російських (О. Коротаєва, Г. Мітіна, Г. Самохіна, С. Стил'єв, Н. Суворова, Г. Шевченко) та українських (А. Мартинець, М. Скрипник, Л. Пироженко, О. Пометун) науковців. Інтерактивні технології навчання як технології, що сприяють соціальному становленню особистості, розглянуті в роботах Б. Ананьєва, Л. Виготського. Проблемам інтерактивного спілкування присвячені наукові розвідки М. Богомолової, Б. Ломова, Р. Немова, Л. Петровської, Л. Уманського. Питання підготовки студентів до використання нових технологій були висвітлені у багатьох наукових працях останнього часу (І. Авдєєва, М. Богданова, І. Горбаченко, І. Зязюн, Н. Кічук, Л. Коваль, В. Лозова, С. Максименко, О. Маркова, А. Міщенко, Н. Павленко, І. Пальшкова, О. Пехота, Н. Побірченко, І. Протасова, Н. Шолохова та ін.).

Актуальність означеної проблеми у педагогічній теорії та практиці зумовила вибір теми дослідження «*Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтерактивного навчання молодших школярів*».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтерактивного навчання молодших школярів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- 1) розкрити сутність інтерактивного навчання як особливої моделі педагогічної взаємодії;
- 2) окреслити вимоги до вчителя у процесі інтерактивного навчання молодших школярів;
- 3) виявити компоненти, критерії, показники і рівні готовності майбутніх педагогів до застосування інтерактивних технологій, апробувати методику діагностики цієї готовності;
- 4) експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтерактивного навчання молодших школярів.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки студентів до інтерактивного навчання молодших школярів.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичні методи* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) використовувалися з метою вивчення психолого-педагогічної літератури і визначення концептуальних засад дослідження;

- *емпіричні методи* (анкетування, бесіда, спостереження, самооцінювання, тестування) застосувалися з метою вивчення сформованості готовності майбутніх педагогів до інтерактивного навчання учнів;

- *педагогічний експеримент* використовувався з метою перевірки ефективності системи підготовки студентів до застосування інтерактивних технологій у практиці початкової школи;

- *методи математичної статистики* застосовувались для опрацювання отриманих даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались.

Практичне значення роботи полягає в тому, що обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтерактивного навчання молодших школярів; сформульовано методичні рекомендації щодо організації роботи із впровадження інтерактивних технологій у практику початкової школи. Основні положення, результати і висновки проведеного дослідження можуть бути використані у системі фахової підготовки майбутніх педагогів, у процесі розроблення навчально-методичних матеріалів для студентів педагогічних спеціальностей, у професійній діяльності вчителів-практиків.

База педагогічного дослідження – Мукачівський державний університет.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи оприлюднено на III Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (24-25 жовтня 2019 р., м. Мукачево).

Публікації. Молнар Т.І., Шумаєва Г. І. Проблема інтерактивного навчання у психолого-педагогічній літературі / Т. І. Молнар, Г. І. Шумаєва // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 жовтня 2018 р., Мукачево / Ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та інш. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2018. – С. 458-460.

Молнар Т.І., Шумаєва Г. І. Групова робота як вид інтерактивного навчання молодших школярів / Т. І. Молнар, Г. І. Шумаєва // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня

2019 р., Мукачево / Ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. – С. 233-235.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження ми прийшли до таких висновків:

1. Інтерактивне навчання не є зовсім новим напрямком в педагогічній науці. Якщо звернутися до історії виникнення інтерактивного навчання, то його зародки можна знайти за стародавніх часів. Так, Сократ примушував своїх слухачів шляхом запитань і відповідей знаходити «істину». Платон пропонував давати освіту дітям з 6-річного віку та розвивати їх за допомогою ігор, бесід, казок, пісень тощо. Конфуцій у заснованій ним школі не дотримувався регламентованих за часом і змістом навчальних занять. Навчання й виховання відбувалось у процесі довільних бесід, які часто мали евристичний характер. Далі елементи інтерактивного навчання зустрічаються в авторських технологіях вчителів-новаторів: Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, В. Шаталова, Л. Занкова та ін. Проблема інтерактивного навчання і зараз активно розробляється в теоретичному та методологічному аспектах. Інтерактивне навчання виступає як особлива модель педагогічної взаємодії, у процесі якої відбувається колективне, групове, навчання учнів у діяльності та співпраці. Головними у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників освітнього процесу, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання. Учитель виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор дискусії та спілкування. Під технологією інтерактивного навчання розуміється така організація навчального процесу, за якої кожен учень бере участь у колективному взаємодоповнюючому процесі навчального пізнання, заснованому на взаємодії та спілкуванні всіх його учасників. Інтерактивна технологія навчання як система містить такі головні компоненти: чітко сплановані цілі навчання; спеціально дібраний та структурований зміст навчання; інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організовано навчання і стимулюється активна діяльність учнів; адекватні цілям, формам і методам засоби навчання; організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати

інтерактивне навчання. Сукупність цих ознак і умов дозволяє говорити про принципову інноваційність педагогічної технології інтерактивного навчання у порівнянні з традиційними варіантами організації навчального процесу.

2. Демократичне освітнє середовище вимагає підготовки вчителя, спроможного відходити від загальноусталених форм і методів роботи з учнями, і, в той же час, бути готовим сприймати новий педагогічний досвід, нові технології, форми і методи роботи та упроваджувати їх у свою професійну діяльність. Для ефективної організації освітнього процесу педагогу необхідно звертатись до інноваційної діяльності, що передбачає, у свою чергу, інтерактивне навчання учнів. Встановлено, що питання про вимоги до вчителя як провідної, керуючої ланки освітнім процесом не є новим і тісно пов'язане в науковій літературі з визначенням ролі вчителя в суспільстві, його соціальною функцією. Для досягнення цієї мети майбутньому вчителю, передусім, необхідно знати сутність інтерактивних педагогічних технологій, можливість і доцільність застосування кожної з них у навчальному процесі початкової школи, специфіку їх застосування в залежності від вікових і особистісних особливостей учнів. До педагога, який застосовуватиме у своїй професійній діяльності інтерактивні технології, висуваються особливі вимоги, серед них: інформативні, проєктивно-конструктивні, комунікативні та дидактико-організаційні. Весь складний комплекс названих вимог має формуватись у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладі вищої освіти і складати основу їхньої готовності до інтерактивного навчання молодших школярів.

3. В контексті нашого дослідження готовність майбутнього вчителя до інтерактивного навчання молодших школярів складається з взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, кожний з яких в тій чи іншій мірі самостійний та інтегративно входить в загальну систему професійно-педагогічної готовності вчителя початкової школи. Мотиваційний компонент готовності відображає направленість особистості майбутнього вчителя на розв'язання проблем, пов'язаних із засвоєнням та застосуванням інтерактивних технологій у своїй

педагогічній діяльності. Когнітивний компонент передбачає наявність у студентів знань про сутність та особливості інтерактивних технологій, про можливі варіанти організації взаємодії суб'єктів навчання, про стиль інтерактивного спілкування, методику роботи за інтерактивною технологією з кожного навчального предмету тощо. Зміст операційного компоненту визначається наявністю у майбутнього вчителя вмінь застосовувати у своїй професійній діяльності інтерактивні форми і методи навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, послідовно і ефективно запроваджувати всі елементи технології. Він відображає проєктивно-конструктивні, комунікативні та дидактично-організаційні вимоги до підготовки студентів. Визначено і охарактеризовано критерії (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-змістовий, операційно-комунікативний) та рівні (високий, середній, початковий) готовності майбутніх учителів початкових класів до інтерактивного навчання молодших школярів.

4. На основі врахування специфіки діяльності вчителя початкових класів та результатів наукових досліджень визначено педагогічні умови підготовки студентів до інтерактивного навчання молодших школярів, як от: формування мотивації студентів до використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності; розширення когнітивної бази студентів через інтерактивну організацію навчання в межах навчальних предметів та тренінгових занять; практична діяльність із застосування інтерактивних технологій у процесі проходження педагогічної практики. Встановлено, що у процесі реалізації означених педагогічних умов існує реальна можливість задати професійному становленню майбутнього вчителя особистісно зорієнтований вектор, актуалізуючи у студентів потребу до впровадження інтерактивних технологій при навчанні молодших школярів. Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів експерименту засвідчив, що за всіма компонентами мали місце зміни, а саме: студенти експериментальної групи одержали вищі результати та, відповідно, краще підготовлені до інтерактивного навчання молодших школярів. Проведена

експериментальна робота підтвердила те, що виокремлені педагогічні умови позитивно впливають на підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій на уроках у початковій школі. Результати теоретичного та експериментального дослідження дозволили сформулювати методичні рекомендації щодо організації роботи із впровадження інтерактивних технологій у практику початкової школи.

Подальші наукові розвідки вбачаємо у дослідженні проблеми готовності майбутніх учителів початкових класів до організації позакласних занять з використанням інтерактивних педагогічних технологій.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>